

κλίτη, κατά δὲ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν μεγάλην ἡμικυκλικὴν ἀψίδα. Συνεχομένη καὶ περιλαμβανόμενη ἐντός τοῦ διαγράμματος αὐτοῦ εὑρίθται πρὸς τὴν βορρῆα πλευρὰν ὑπόγειος κρύπτη.

Τὸ διάγραμμα τοῦ οἰκοδομήματος παρουσιάζει πάντα τὰ γνωρίσματα βασιλικῆς τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, εἶναι δὲ πολλοῦ λόγου ἄξιον διὰ τὸ ἀσύνθητος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα ἐν Ἀθηναίς χριστιανικὰ μνημεῖα, μέγεθος καὶ τὴν κατασκευὴν. Τὸ μήκος αὐτοῦ ὑπερβαίνει τὰ πενήτηντα μέτρα, ἀνάλογον δ' εἶναι τὸ πλάτος. Ὅσον δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων, ἡ βασιλικὴ αὕτη διηρέιτο εἰς πέντε ἐπιμήκεις χώρους, τὸν ἐν τῷ μέσῳ σιχόν (ναῦν) καὶ ἀπὸ δύο ἐκατέρωθεν κλίτη. Δύο ἕτεροι ἐγκύρσιοι χώροι εὑρίθται, ὁ μὲν παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῶν πέντε πρώτων, ἀποτελοῦν τὸ βῆμα μετὰ διακονικῶ καὶ προθέστω εἰς ἐκατέρωθεν, ὁ δ' ἕτερος ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ, ἀποτελοῦν τὸν ναὸν. Τὸ διάγραμμα τοῦτο εἶναι ἀνάλογον πρὸς ἄλλα ἐν Ἑλληνικαῖς χώραις βασιλικῶν διαγράμματα, μάλιστα τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἰδίως ὅμως προσάγει εἶναι ἄξια ἡ μετὰ τῆς βασιλικῆς συνεχομένη ὑπόγειος κρύπτη, εἰς ἣν ἀγεῖ ἐξ αὐτῆς στενὴ κλίμαξ. Ἡ κρύπτη αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τετραγωνικοῦ χώρου, ἔχοντος εἰς τὰς τρεῖς πλευράς, βορρῆαν, ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν, ἀνοίγματα ἐνδὸς περιπόου μέτρου βάθους, μετὰ ἡμικυκλικῆς ὀροφῆς. Εἰς τὴν νοτιὰν πλευρὰν, εἰς ἣν ἀγεῖ ἡ κλίμαξ, εὑρίθται θύρα γθαμαλή, ἔχουσα ἀπλοῦν ἐκ μαρμάρου ὀρίζοντιον ὑπέροθρον. Αἱ ἡμικυκλικαὶ ὀροφαὶ τῶν τριῶν ἀνοιγμάτων σχηματίζονται διὰ μεγάλων πλίνθων ὀπῶν, μετ' ἐξαιρετικῆς τέχνης καὶ ἀκριβείας συνηρμοσμένων. Τὰ τρία ταῦτα ἀνοίγματα παρουσιάζουσι πάντα τὰ γνωρίσματα χριστιανικῶν νεκρικῶν μνημείων, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν Ρώμῃ μάλιστα. Εἶναι τὰ λεγόμενα *arcosolia* ὡς διακρίνονται τὰ ἔχοντα ἡμικυκλικὴν ὀροφὴν ἀπὸ τῶν ἀπλῶν παραλληλεπίπεδων (*lo culli*). Τὰ διαστήματα τὰ μετὰ τῶν κογγῶν τούτων εἶνε ὠκοδομημένα ὡσαύτως διὰ πλίνθων ὀπῶν ἐν ὀριζοντίῳ στρώσει, ἀκολουθοῦντα δὲ τὸ περίγραμμά των τῶν τῶν σχηματίζουσι κωνοειδῆ θολωτὰ (*trompes*) ἐν ταῖς γωνίαις· οὕτως ἡ κρύπτη κορυφούται εἰς τροῦλλον γθαμαλόν, νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένον. Ἡ βῆσις τῶν κογγῶν, ἥτις κεῖται ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τοῦ μέσου χώρου, ἔφερε ἀρχικῶς πλάκας ἐπιτυμβίους, ὡς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν ἔχων ἅτινα ἀπομένουσιν. Αἱ κόγγαι αὗται ἦσαν προσωρισμένα πρὸς ὑποδοχὴν νεκρῶν, ἡ δ' ὅλη κρύπτη ἀποτελεῖ νεκρικὴν αἴθουσαν (*culicium*), ἀνάλογον πρὸς ἄλλας ἐν Ρώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ ὅλον διάγραμμα τῆς νεκρικῆς ταύτης αἴθουσας, ἐσωτερικῶς μὲν εἶναι σταυροειδές, ἐξωτερικῶς δὲ ὀκταγωνικόν, ἐκτισμένον διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἡ βασι-

λικὴ ὀλικῶ, ἡ συνῦπαρξις δ' αὐτῆς μετὰ τοῦ ναοῦ μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἐχρησίμευσε πρὸς ὑποδοχὴν σωμάτων κοινῶν θνητῶν, ἀλλ' ὅτι πάντως ἐνταῦθα εὑρίθται μνημεῖον συνδεόμενον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν σκέψιν ταύτην ἐνισχύει καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ κατασκευὴ τῆς κρύπτης καὶ τὸ σταυροειδές αὐτῆς διάγραμμα, μάλιστα δ' οἱ χρόνοι εἰς οὓς ἀνάγεται τὸ χριστιανικόν τοῦτο μνημεῖον, διότι ὡς ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐρασιπῶν πειθεται τις, τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀνήκῃ εἰμὴ εἰς ἀρχίους χριστιανικοὺς χρόνους. Εἰς τοῦτο δύο τινα δύναται νὰ ληθῶσιν ὡς τεκμήρια ἀσφαλῆ α) ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κρύπτης καὶ β) τὰ περισωθέντα τμήματα τοῦ ψηφιδωτοῦ διακόσμου τοῦ δαπέδου τῆς βασιλικῆς. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κρύπτης, ἡ διὰ πλίνθων ὀπῶν κατασκευὴ τῶν ἡμικυκλικῶν ὀροφωμάτων καὶ τῶν κωνοειδῶν θολωτῶν μαρτυρεῖ ὅτι εἶναι ἡ αὕτη τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, οἷα ἐπεκράτει μέχρι τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος· ἡ συγκρίσις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κρύπτης πρὸς ρωμαϊκὰ ἔργα διὰ πλίνθων ἐκτισμένα διδάσκει σαφῶς ὅτι τὸ παρὰ τὸν Ἰλισθὸν χριστιανικόν μνημεῖον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νομισθῇ μεταγενέστερον τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, προσθέτως δὲ ἡ χρῆσις τοσούτων ὑπογείων νεκρικῶν μνημείων παύει ἀπὸ τῆς Σ' ἑκατονταετηρίδος. Τὸ διάγραμμα τῆς κρύπτης ἀναπολεῖ εἰς τὴν μνήμην ἕτερα ὅμοια νεκρικὰ χριστιανικὰ μνημεῖα, ἅτινα ὡς ἀπεδείχθη ἔχουσι προέλευσιν ἐκ τῆς ἐξελληνισμένης Ἀνατολῆς. Τοιαῦτα δὲ εἶναι τὸ ἐν Ραβέννῃ μαυσωλεῖον τῆς Πλακιδίας, καὶ τὸ ἐν Μιδιολάνοις, τὸ κοινῶς καλούμενον τοῦ Ἁγίου Ναζορίου. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑπὸ μικροτέραν κλίμακα εὑρίθται τὸ διάγραμμα τοῦ μαυσωλεῖου τῆς Πλακιδίας. Καὶ ἐν ἐκείνῳ τὰ σκέλη τοῦ σταυροῦ σχηματίζονται διὰ ἡμικυκλικῶν ὀροφωμάτων, ὁ δ' ἐν τῷ μέσῳ τροῦλλος διὰ τεσσάρων κωνοειδῶν θολωτῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἐν τῷ δαπέδῳ τῆς βασιλικῆς περισωθέντα τμήματα ψηφιδώσεως, ἡ τεχνικὴ αὐτῶν ἐκτέλεσις εἶναι τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων. Ὁ αὐτὸς τρόπος ἦτο ἐν χρῆσει κατὰ τὰς Δ' καὶ Ε' ἑκατονταετηρίδας ἐν Ραβέννῃ, Ρώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

K. M. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΙΔΙΑΜΑΤΑ

Ἐρωτῆ ὁ μικρὸς.
— Μπαμπά, πῶς δουλεύει ὁ ἀσφραγισμὸς ;
— Σὺν τῇ γλώσσῃ τῆς μιμῆς σου, ποῦ δὲν ἔχει ἐνωσι μὲ τὸ κεφάλι...

✽

Συζητικὸς διάλογος.
— Ἄν πεθάνω τί θὰ κάμῃς ;
— Θὰ τρελλαθῶ...
— Ὡστε δὲν θὰ ξαναπανδρευθῆς...
— Δὲν θὰ τρελλαθῶ καὶ μέχρι τοιοῦτου σημείου...